

ФІНАНСОВИЙ АУДИТ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Волощук Л.О., к.е.н., доцент,
Носовець О.І.

Одеський національний політехнічний університет

Постійні кризи хвильового характеру та різної тематики проблем незалежно від сфер економіки, яких вони стосуються та з яких походять, впливають на формати та стратегії ведення підприємницької діяльності всіх суб'єктів господарювання різних масштабів господарського процесу. У зв'язку з цим не втрачає своєї актуальності питання захисту економічної сторони ведення бізнесу, особливо за умов політичної та економічної нестабільності України в теперішній час. В цьому контексті гостріше постає питання пошуку нових більш ефективних форм контролю внутрішнього середовища діяльності підприємств та прогнозування й попередження внутрішніх та зовнішніх загроз.

Перебудова економіки на ринкову систему господарювання, стресовий стан, в якому постійно перебувають представники усіх прошарків бізнесу породжує пожорсткішання форм конкурентної боротьби не тільки між підприємствами однієї галузі, а й між підприємствами різних економічних напрямків за умов збереження свого капіталу в кризовий період шляхом репрофілювання власних підприємств та розширення сфер діяльності. Для забезпечення економічної безпеки підприємств аудит як форма контролю має не аби яке значення на макро та мікро рівнях. З точки зору розгляду аудиту в якості засобу забезпечення фінансової безпеки та стабільності подальшого розвитку вирішення даної проблеми знаходить більше відбиття на рівні ринку та рекомендацій і розробок спеціалістів даної сфери, ніж опрацьовано науковцями в теоретичних аспектах, проте вирішенню питань економічної безпеки підприємств було присвячено праці таких провідних вчених вітчизняних та зарубіжних інститутів як: Я.А. Жаліло, В.В. Бурцев, Л. Г. Мельник, О.Ф. Новікова, О.В. Ареф'єва, С.Ф. Покропивний, А.Е. Воронкова, Г.В. Задорожний, І.О. Бланк та інші.

Кожна фірма являє собою систему, що включає основні елементи і зв'язки між ними. Система – це сукупність об'єктів, взаємодія яких обумовлює наявність інтегративних якостей, не властивих її частинам, компонентам [2]. Зв'язки між елементами внутрішнього та зовнішнього характеру можуть стати джерелами реалізації загроз економічній безпеці господарюючого суб'єкта, що породжує необхідність провадження діяльності щодо забезпечення високих показників захисту.

Об'єктом системи забезпечення економічної безпеки виступає стабільний економічний стан суб'єкта підприємницької діяльності в поточному та перспективному періоді. Саме від об'єкта захисту багато в чому залежать основні характеристики системи забезпечення економічної безпеки. Оскільки об'єкт захисту є складним, багатоаспектним, то ефективно забезпечення економічної безпеки має базуватися на комплексному підході до управління цим процесом. Комплексний підхід передбачає врахування в управлінні об'єктом усіх основних його аспектів і всі елементи керованої системи розглядаються тільки в сукупності, цілісності, єдності. Таким чином, необхідно створення комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності.

Комплексна система забезпечення економічної безпеки підприємництва – це сукупність взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, що здійснюються з метою

захисту підприємницької діяльності від реальних або потенційних дій фізичних або юридичних осіб, які можуть призвести до суттєвих економічних втрат.

Всі аспекти економічної безпеки та безпеки загалом суб'єктів підприємницької діяльності зводяться до фінансового забезпечення будь-яких дій, а отже забезпечення фінансової безпеки стає першочерговим, що підкріплюється наступною думкою С.Ф. Покропивного: серед функціональних складових (фінансова, інтелектуальна й кадрова, техніко-технологічна, політико-правова, інформаційна, екологічна, силова) економічної безпеки саме фінансова складова вважається провідною й вирішальною, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є "двигуном" будь-якої економічної системи [3]. Проте фінансова безпека визначається Л.Г. Мельником як внутрішньовиробнича складова економічної безпеки. У фінансовому менеджменті за достатньо глибоких досліджень окремих елементів економічної безпеки фінансова безпека підприємства, що пов'язана із забезпеченням його фінансової стійкості, нейтралізацією фінансових ризиків, у самостійний об'єкт управління також не виділена [4].

Посилаючись на викладене вище фінансова безпека як складова і сама система економічної безпеки суб'єктів господарювання потребує постійного контролю, ефективного управління та вдосконалення, задоволення потреб яких аудит зможе забезпечити.

Аудит як форма контролю представляє собою перевірку даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів [1].

Найбільш поширеними за тематикою є різновиди аудиту за характером виконуваної аудиторської роботи: операційний, аудит на дотримання нормативних вимог та аудит фінансової звітності. Відносно моніторингу виконання системою економічної безпеки підприємства своїх функцій доцільно звертатися до операційного або аудиту ефективності та фінансового аудиту або аудиту фінансової звітності.

Через те, що операційний аудит проводиться у багатьох сферах, у яких можна оцінити операційну ефективність, виникають труднощі в точній характеристиці типового операційного аудиту. В одній організації аудиторі можуть оцінити надійність і достатність інформації, що використовується керівництвом для прийняття управлінських рішень (наприклад, щодо придбання нових основних засобів), тоді як в іншій організації аудиторі можуть оцінити ефективність документообігу, пов'язаного з процесом продажу. У процесі операційного аудиту перевірка не обмежується тільки перевіркою процедур ведення бухгалтерського обліку [8].

Аудит ефективності суттєво відрізняється від фінансового аудиту. Разом з тим на практиці ці два типи можуть частково перетинатися. У цьому випадку тип аудиту буде залежати від його цілей [10].

Незважаючи на всі переваги такої форми перевірки достовірності наданих бухгалтерських даних як незалежний неупереджений аудит завжди залишається людський фактор і, відповідно, залишається ризик невиявлення допущених помилок, неприділення достатньої уваги потребуючій її інформації. Такий аспект обумовлює виникнення необхідності в такому понятті як суттєвість інформації, визначення критеріїв віднесення якої до нього подається в Законі України «Про аудиторську діяльність» на прикладі міжнародних стандартів аудиту наступним чином: суттєвою є інформація, якщо її пропуск або

неправильне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів [1].

Окрім типових аудиторських ризиків необхідно зазначити факт виникнення проблем від неспівпадання побажань, на які орієнтується сторона, що взяла на себе зобов'язання виконати аудит, посадових представників замовника аудита або приймаючих рішення про його проведення осіб та засновників суб'єкта господарювання. В такому разі набуває більшого значення та актуальності, зокрема для суб'єктів великого бізнесу, внутрішній аудит, хоча залишається ризик фальсифікації інформації про об'єкти аудиту працівниками підприємства з метою приховати власну недбалість, халатність, махінації тощо і не тільки працівниками бухгалтерії, внаслідок чого "страждають" фінансові показники підприємства, важливі для його контрагентів, інвесторів, суспільної думки. Тут велику роль відіграє фінансова звітність.

Фінансовий аудит в сучасному вигляді в нашій країні з'явився порівняно недавно і юридично оформився з часу прийняття Закону України «Про аудиторську діяльність», (22 квітня 1993 року) [11]. На перший погляд даний вид аудиту представляє собою не що інше як аудит фінансової звітності.

Відповідно до ствердження Роберта Мантгомері відображені у фінансових звітах факти представляють собою предмет аудиторської перевірки, тоді в основу роботи аудитора покладено фінансову звітність. При її аналізі слід брати до уваги вплив різних факторів. Крім того, звітність має суттєві обмеження в плані побудови. Статті звітності інколи відображають суми, які самі по собі ні про що не свідчать – потрібно їх розшифровувати, а групування статей не завжди відповідає логіці аналізу. До того, бажано мати додаткову інформацію по підприємствах, яку не завжди можна виділити з бухгалтерського обліку. Характер і обсяг цієї інформації часто визначається галуззю чи конкретним підприємством, оскільки у кожній галузі є свої особливості [11].

При аудиті розглядаються питання формування і використання окремих видів фінансових ресурсів, їх розміщення в різні матеріальні цінності (активи), оцінки платоспроможності і фінансової стійкості підприємства, швидкості обігу коштів [6], що співпадає з метою аудиту фінансової звітності – це висловлення аудитором думки про те, чи відповідає фінансова звітність у всіх суттєвих аспектах інструкціям, які регламентують порядок підготовки і подання фінансових звітів відповідно до МСА № 3 «Мета та загальні принципи аудиту фінансової звітності» [7].

Фінансовий аудит – це незалежна перевірка фінансових звітів чи інформації, що відноситься до них, незалежно від прибутковості підприємства, його розміру та форми організації [10]. Але твердження, що фінансовий аудит являє собою добір, групування та вивчення даних про фінансові ресурси підприємства та їх використання з метою мобілізації коштів, необхідних для виконання планових чи проектних завдань і погашення фінансових зобов'язань в процесі господарської діяльності підприємства [6] свідчить про охоплення більш ширшого обсягу питань, ніж у випадку простого підтвердження фінансової звітності. Проте основним залишається навмисне викривлення господарських фактів.

Спотворення інформації може з одного боку нести позитивні наслідки для підприємства, з другого – негативні. Приклад першого варіанту розвитку ситуації може бути пов'язаний з такими користувачами фінансової звітності як кредитні та фінансові установи, головними в наданні коштів конкретному підприємству для яких є платоспроможність та фінансова стійкість, з метою чого вони можуть штучно підвищуватися звітними даними. Також подібні дії можуть здійснюватися і в напрямку зменшення показників відносно

залучення нових інвестицій у подальший розвиток. Негативним впливом може позначитися для підприємства коректування податкової інформації у вигляді переплати обов'язкових зборів та платежів, що являє собою зменшення розмірів фінансових вливань, та накладання штрафів, в тому числі з вини бухгалтерської служби, за ухилення від їх сплати в повному обсязі.

Своєрідний вплив на фінансову сторону діяльності комерційних організацій через трансформацію громадської думки мають знайомі з їх внутрішнім середовищем фізичні особи, особливо працівники, та більший національні та міжнародні інститути, рейтингові видання та засоби масової інформації, при чому отримання бажаної відповіді від потенційних позикодавців може залежати від суспільної думки та думки рейтингових агентств, що робить цих зовнішніх користувачів фінансової звітності зовнішніми факторами, а в деяких випадках і гарантами, як у випадку з транснаціональними корпораціями, що фінансуються значною мірою за рахунок позикових джерел фінансування, подальшого успішного провадження господарської діяльності взаємопов'язаними.

Враховуючи вище сказане власники підприємства виступають однією з найбільш зацікавлених сторін у відображенні достовірної інформації про фінансовий стан підприємства на всіх рівнях формування інформації, використовуваної для підбиття підсумків та письмового їх відображення. Вони можуть звертатися за підтвердженням фінансової звітності до аудиторських фірм або за їх ініціативи може бути створена або власна штатна одиниця для забезпечення виконання аналогічних функцій або цілий підрозділ, виходячи зі специфіки та масштабів проваджуваної підприємницької діяльності, що витікає з класифікації аудиту за суб'єктами.

Дешевшою неупередженістю та при звітуванні тільки вищому керівництву й більшою ефективністю з причин глибшого та оперативнішого доступу до інформації для засновників та управлінців вищої ланки стає внутрішній аудит, що виконує функцію управління як частина системи управлінського контролю.

Внутрішній аудит визначають як незалежну діяльність в організації (на підприємстві) з перевірки й оцінки роботи цієї організації в її інтересах. Внутрішні аудитори вивчають господарські операції з метою надання рекомендацій щодо економного й ефективного використання ресурсів, досягнення найкращого кінцевого результату і вироблення політики компанії [8].

Ефективне управління аудиторською діяльністю, його систематичне вдосконалення сприятиме підвищенню продуктивності праці аудиторів, забезпечить стабільне становище фірмі і її конкурентоспроможність [9-14].

Отже, з проведеного дослідження витікає висновок, що в сучасних умовах жорсткої конкуренції та незалежних від власників та керівників зовнішніх факторів, ускладнюючих роботу підприємств, поряд із завданням досягнення високих значень фінансових показників підприємницької діяльності постають задачі безперервного забезпечення ефективної роботи системи економічної безпеки підприємства, у виконанні яких значну роль відіграє аудит як форма контролю. Менеджменту організацій необхідно вирішити питання вибору різновиду аудиту в залежності від прийнятих стратегічних рішень та наявних проблем з урахуванням специфіки галузі, в якій вони працюють, та об'ємів господарських операцій.

Література

1. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р. № 3126-ХІІ зі змінами та доповненнями
2. Афанасьєв В.Г. Системність і суспільство. – М.: Політвидат, 1980, с. 24.
3. Економіка підприємства / за ред. С.Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К.: Вид-во КНЕУ, 2001. – 528 с.
4. Економіка підприємства / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.Г. Мельника. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2004. – 648 с.
5. Економіка підприємства / за ред. С.Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К.: Вид-во КНЕУ, 2001. – 528 с.
6. Голубович А.Д., Сітнін А.Р., Хінкін Б.Л. Фінанси і бізнес: аналіз фінансових звітів зарубіжних корпорацій (рекомендації для аудиторів) / під ред. Мікеріна Г.І.- М.: Об'єднання кредитно-фінансових підприємств (-Мінатеп), 1991.-70с.
7. Міжнародні стандарти аудиторської діяльності: навч. посібник для студентів вузів / Д. А. Ендовицкий, І. В. Паніна. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 271 с.
8. Савченко В. Я. Аудит: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 322 с.
9. Організація і методика аудиту підприємницької діяльності: Навчально-методичний посібник/ В.Є. Труш, Т.А. Колінська, Т.А. Алексеева, І.О. Дмитренко; За ред. проф. В.Є.Труша. – Херсон: Олді-плюс, 2002.- 128с.
10. Янок Д.В. Аудит фінансової звітності у вирішенні проблеми підвищення якості інформації про фінансові результати діяльності підприємства//Банківська справа. – 2005. – №1. – с. 21-29.
11. Давидов Г.М. Аудит: Підручник. – К.: Знання, 2004. – 511 с. – (Вища освіта ХХІ століття). – (с. 355-372).
12. Система формування і забезпечення економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / С.В. Філіппова, О.С. Дашковський // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 2 (3). –С. 17-21. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua/n3.html>
13. Strategic assessment of the financial sustainability of the industrial enterprise [Електронний ресурс] / Е.І. Maslennikov // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 6 (16). – С. 111-115. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n6.html>